

EDMUND HUSSERL (1859. – 1938.)

SADRŽAJ

1. ŽIVOT I DJELA
2. POSTAVLJANJE PITANJA
3. FENOMENOLOŠKA REDUKCIJA
4. EIDETSKA REDUKCIJA
5. TRANSCENDENTALNA REDUKCIJA

1. ŽIVOT I DJELA

Husserl se rodio u Prossnitzu u Moravskoj, a studirao je u Leipzigu, Berlinu i Beču i to najprije matematiku i fiziku, a onda filozofiju. Preko problema zasnivanja aritmetike on je došao do filozofije za koju je habilitirao u Halleu 1886. Poznatim je postao s dva sveska *Logičkih istraživanja* (1900/01) pa je onda i postao profesor u Göttingenu gdje je oko sebe okupio vrlo živahan krug učenika. Oni ga nisu slijedili na putu preoblikovanja fenomenološke metode u transcendentalnu filozofiju, koje je svoj prvi izričaj našlo u djelu *Ideja čiste fenomenologije i fenomenološke psihologije* (1913). Taj doživljaj i ratni događaji bacili su Husserla u duboku krizu. Godine 1916. krenuo je u Freiburg gdje je naučavao sve do emeritiranja 1928. Tu više nije imao krug učenika, a Heidegger, u kojeg je postavljao velike nade da će nastaviti njegove filozofske namjere, potpuno ga je razočarao.

Objelodanio je samo još neke knjige: *Formalna i transcendentalna logika* (1929.), *Kartezijanske meditacije* (na francuskom 1931.) i prva poglavlja djela *Kriza europskih znanosti i transcendentalna fenomenologija* (1936.).

Umro je 1938. ostavivši iza sebe brojne rukopise predavanja i knjiga te tisuće stenografiranih stranica s pokušajima filozofskog samorazumijevanja. Njegova ostavština, što ju je od uništenja spasio belgijski franjevac H. L. Van Breda danas se čuva u Husserlovu arhivu u Louvainu te izlazi u zbirci *Husserliana* u Hagu¹.

2. POSTAVLJANJE PITANJA

Husserlovo je djelo od početka usmjereno prema nadvladavanju opreka između objektivizma i subjektivizma. On želi pravedno postupiti i s objektivnošću spoznatog, bilo idealne ili realne

¹ Do 1985. godine izašlo je 24 sveska

naravi, i sa subjektivnošću spoznajnog života. Njegov prvi pokušaj u tom smjeru, »filozofija aritmetike« (1881) odveo ga je u psihologizam, a što je i sam brzo primijetio (a tome je pridonijela Bolzanova i Fregeova oštra kritika). Zato je konačno i protiv samoga sebe napisao prvi svezak *Logičkih istraživanja*. Psihologistička teza, koja je od Humea i Milla zahvatila mnoge filozofe 19. st., glasila je: logika postavlja norme koje vrijede za svako pravilno mišljenje, kao što inženjerska vještina postavlja i predstavlja pravila koja vrijede za svaku pravilnu gradnju. Pa kako ova počiva na fizici, tako ona počiva na psihologiji. Zakoni mislivog su prvotno zakoni mišljenja, a to su oblici zdravog psihičkog funkcioniranja. Tako je empirička činjenična znanost psihologije postala metateorijom logike. Husserl želi pokazati da se tim putem ne može dohvatiti prava narav logičkih stavova. Oni, naime, sadržavaju nužne, čisto idealne istine. Stavovi psihologije su samo poopćavanje (često vrlo neodređeno), ili u svakom slučaju ništa više od dobro utemeljenih tumačenja iskustava. Psihologija pretpostavlja egzistenciju svojih predmeta, a logika ne čini takvih pretpostavki. Psihologizam nužno vodi u skepticizam, ukoliko dokida uvjete mogućnosti svake teorije, tj. ideju objektivnog određivanja bitka i ideju nužnog zaključivanja. Zato on razara svoj vlastiti temelj, na kojem on, s druge strane naivno gradi.

No ta kritika (općenito prihvaćena) psihologizma u logici za Husserla je samo prijelazni stadij. Bitni ishod tog prijelaza je strogo razlikovanje i međusobni odnos (korelacija) duševnih čina (npr. brojati, opažati, uviđati) i predmeta na koje se oni odnose (npr. nizovi brojeva, glazbeni komadi, načela). Čini nastaju i prolaze prema određenim zakonima i pod određenim uvjetima koje studira psihologija. No predmeti tih čina nisu predmeti psihologije, nego matematike, glazbene znanosti, logike itd. Pa premda svako biće, ako nam želi biti dohvatljivo, moramo opažati, misliti itd., psihologija ipak može nastupiti sa zahtjevom da bude univerzalna i temeljna znanost. Onda bi morala napustiti svoje obježje empiričke i od fizike ovisne znanosti i transformirati se u »čistu« psihologiju koja bi tematizirala carstvo korelacije objektivnog i psihičkog, smisla i faktičnog u njihovu načelnom ustrojstvu. A time bi nastalo preokretanje procesa: dok psihologist određuje svojstvo mišljenog, opaženog itd., prema zakonima mislenih i opažajnih procesa, Husserl naprotiv određuje svojstvo čina mišljenja, opažanja itd., prema njihovu smisaonom sadržaju, tj. prema mišljenom i opaženom. To je ono što se kao prvotno i prije svake teoretske konstrukcije pokazuje, tj. ono što je fenomen. Na to se odnose psihički čini. Njihov smisao leži u nazočnosti nečeg drugog nego njih samih, tj. oni su intencionalni.

Pojam »intencionalnost« je Husserl čuo tijekom svog studija kod Franza Brentana u Beču. Brentan se bavio kritičkom recepcijom Aristotela i skolastike, od koje je i preuzeo izraz »intencionalan« da bi označio razliku između fizičkih i psihičkih činjenica. Brentano kao temeljnu crtu psihičkog djelovanja postavlja odnos prema predmetu. Taj odnos spada u smisao psihičkog: vidim, ljubim i cijenim nešto. To se ne ostvaruje na temelju slučajnog susreta nekog tijela s drugim, a psihički čini ostaju ono što jesu i onda ako predmet na koji su usmjereni uopće nije stvaran (kao kod neke opažajne varke ili kod apstraktnih predmeta). Brentano razlikuje tri skupa čina i onda također tri skupa predmeta. To su bilo čini

jednostavnogpredstavljanja nečega ili čini zauzimanja stava, koji se opet dijele u teoretske (sudovi) ili prak-tične (ljubav i mržnja). Ono na što se kod toga usmjeruje, može sadržajno biti isto. No emo-cionalno voljni stav ne da se svesti na teoretski, a opet bilo koji stav na čistu svjesnost nečega.

3. FENOMENOLOŠKA REDUKCIJA

Husserl je na toj osnovici gradio dalje. Metodološki princip jest pokušaj da se opiše svjesni život kako se on sam prikazuje nepatvorenom pogledu refleksije. Kod toga treba isključiti svako unaprijed stvoreno mišljenje² koje priječi svijest da dođe k sebi samoj. To isključivanje ili stavljanje u zagradu (Einklammerung) zove Husserl, prema jednom stoičkom izrazu, *epohe*, tj. uzdržavanje od suda. U to suzdržavanje spadaju: pojedinačne znanstvene teorije o biti opažanja, mišljenja itd., razne spoznajne teorije koje se zasnivaju na navodnim samoevidentnim uvidima u bit bitka i spoznaje. Ne tvrdi se ovdje da je u tim teorijama sve krivo, nego samo da se njihov istinosni sadržaj mora podvrći provjeravanju prema samim fenomenima. Pogled onog koji filozofira mora se osloboditi od podlaganja onome što je »samo po sebi razumljivo« da bi bio pripravan za neposredni dodir sa stvarima, kako se one same »glavom« pokazuju, a time i za preuzimanje odgovornosti za vlastite tvrdnje. Ono što se »misli« da jest, da vrijedi itd., mora se svesti na načine na koje se ono samo predočuje: »fenomenološka redukcija«. Njezina je tema sfera neposredno doživljajnog intencionalnog života, pri čemu način datosti predmeta (*noema*) stoji u strogom odnosu prema promjenjivim načinima intendirajućeg čina (*noesis*). Jednu te istu stvar možemo promatrati kao namještaj, kao umjetničko djelo, kao drveni predmet ili kao predočenje jedne prizme i sl.

Husserl mnogim analizama pokazuje kako se »stvarnost«, bez obzira na njenu neovisnost od subjekta, razvija u intencionalnom životu svijesti. Tako on pokušava ići sred-njim putem između objektivističkog uništenja subjekta i empiristički-skeptičnog svođenja stvarnosti na čiste opažajne komplekse. Dosljedno tome, on određuje predmetnost neke stvari kao pol identiteta (potencijalno neograničeno) mnogih intencija koje se mogu usmjeriti na tu stvar. Razlika između o-sebi i za-mene pretvara se u razliku između faktičnih, određenih, i neograničeno promjenjivo mogućih perspektivnih načina iskustva.

4. EIDETSKA REDUKCIJA

Time se otvara bogatstvo koje se sužava drugom »redukcijom«: eidetskom. Kao što se u fenomenološkoj redukciji treba postići sfera čistih fenomena, tako ovdje valja dostići sferu eidosa, tj. sferu biti ili općeg. Polazna točka kod toga je uvijek pojedinačna korelacija, jednost određenog čina kod određenog subjekta tu i sada prema njemu izravno nazočnom

² Slično kao I Descartes u 1. meditaciji

predmetu. Budući da je taj predmet na određeni način »mišljen«, javlja se u toj prvoj intenciji već nešto opće, koje izdizemo iz svih mogućih predmeta i koje je nepromjenljivo (invarijabilno). Vidimo s kako skromnim početkom nastupa tako stečeno »zrenje biti« (Wesensschau).

Kod Husserlova istraživanja se ne ide za otkrivanje stvari (kao npr. kod Aristotela), već za izgrađivanjem različitih temeljnih načina noetsko-noematske korelacije. Pomoću metode varijacije stavova koja se usmjeruje na eidos dolazi se do stanovite »zornosti« (Anschaulichkeit) materijalnog apriori (a ne samo kantovsko-formalnog), a njegovi osnovni oblici prikazuju se u različitim »regionalnim ontologijama«.

5. TRANSCENDENTALNA REDUKCIJA

Noematsko-noetička struktura intencionalne svijesti dohvaća se u svoj njezinoj živahnosti tek kad se strukturalni vid dopuni dinamičko-teleološkim vidom. Moto: »k samim stvarima« (zu den Sachen selbst) usmjeruje se na više, na apsolutno u istini, sigurnosti i autentičnosti. Na tome leži i to da subjekt ima sposobnost svoje odluke izvršavati odgovorno odnosno neodgovorno, tj. na temelju stečene evidencije ili pod voljom prihvaćenim socijalnim pritiskom. Drugim riječima, ono što on drži istinitim je posljedica njegovih (učinjenih ili propuštenih) odluka. Ono što mu se čini kao solidna i neupitna stvarnost, uistinu je produkt njegove konstitucije. Istina, ta je konstitucija najvećim dijelom djelo anonimnih sila, bilo pasivne sinteze prostora i vremena koja se odvija u njegovoj osjetilnosti, bilo nesvjesnog preuzimanja smisaonih nazora prijašnjih generacija, koji su se sada spustili i utvrdili kao samo-po-sebi razumljivi sadržaji. U svakom slučaju vrijedi pravilo: stvarnost u svom pojavljivanju, kakvu je mi poznamo, nije jednostavno tu, nego se oblikuje na temelju mnogostrukih djelovanja, i u njoj je mnogo toga bitnog skriveno. To uvidjeti, praktički znači otkriti novu neizmjernu odgovornost, a teoretski, dohvatiti stvarno kao konstituirano pomoću transcendentalne subjektivnosti. To je sadržaj treće, transcendentalne redukcije, kojom je Husserl zbunio učenike svoje gotingenške škole, što je ostala samo kod eidetskog, a čime je on skrenuo na trag transcendentalne filozofije.

Metodički se transcendentalna redukcija može dostići samo prolazom kroz fenomenološku i eidetsku redukciju, ali u redu motivacije i procesa konstitucije ona stoji na početku. Ona je, naime, metodološka konsekvencija svenosećeg impulsa da se sva uvjerenja shvate pomoću svođenja na postavke što se legitimiraju na danom zoru. Iznad faktične evidencije doživljaja stoji apodiktička evidencija *cogita* koje samo sebe istražuje. Ono što se ne da svesti na samo-dano iskustvo, ne može opstati pred našom težnjom za istinom. Filozofija ne smije služiti potrebi za svjetonazorom. Ona mora svojom strogošću i provjeravanjem na stvarnosti natkriliti sve druge znanosti. Jedino tako može ona onda tim pojedinim znanostima pružiti adekvatnije omeđenje njihovih predmetnih područja u obliku regionalnih ontologija. Filozofija ne smije spekulirati, već se na način nekog višeg pozitivizma mora držati samo onog što je dano. To se ne može

poistovjetiti osjetnim datostima, kao što su to mislili pozitivisti Bečkog kruga. Zbog nedovršivosti opisa i genetskog razjašnjavanja bezgranično komplicirano slojevito isprepletenog života svijesti, Husserl je svoju filozofiju označio kao filozofiju trajnog početnika ili kao radnu filozofiju.

Tijekom njegova rada sve su se više njegovu zanimanju nametala tri problema. Oni se tiču pitanja kako se u našoj svijesti izgrađuje realni svijet u svojoj vremenitosti, u svojoj intersubjektivnoj konzistenciji i u svojoj objektivnosti. Treći je problem ujedno i problem prijelaza s naravnog na filozofski stav.